

Christoph Schlingensiefin Lentävä hollantilainen Brasilian viidakossa

Ensi-ilta Amazonin XI oopperajuhlilla
22.4.2007

Kuva: Klaus Billand

Vuonna 1896 rakennettu pramea ja tarunhohtoinen Teatro Amazonas.

Kuva: Antonio Neto

Elokuvia, jotka Schlingensiefin teki Amazonilla, projisioitiin taustakuviksi näyttämölle.

Amazonin oopperajuhlia on pidetty vuodesta 1997 lähtien Rion Negron varrella vuonna 1896 rakennetussa Manauksen prameassa ja tarunhohteisessa oopperatalossa Teatro Amazonasissa. Erityisesti viime vuosina juhlat ovat saaneet kansainvälistä huomiota ensimmäisen brasilialaisen *Nibelungin sormuksen* produktiosta.

Vauhdikkaasti etenevä satyyrinäytelmä

Etukäteen Schlingensiefin *Hollantilainen* herätti epäilyjä 20.000 festivaalivieraan joukossa, joka oli kerääntynyt avajaispäivän kulkueeseen teatteritalon ympärille. Ohjaaja oli tunnetusti avoimeen ja päätävänomaiseen tapansa kahdeksan viikon oleskelunsa ajan Manauksessa sekä viidakossa ja kylissä sen ympärillä vaikeuksia uhmaten perehtynyt intensiivisesti alueen asukkaiden historiaan, elämäntapaan, traditioihin, myytteihin, toiveisiin ja pelkoihin. Hänen onnistuikin siirtää nämä kokemukset sujuvasti ohjauksensa esteettiseen konseptiin – samoin kuin olennaiset elementit Bayreuthin *Parsifalistaan*. Schlingensiefin *Hollantilainen* – lavastajina Tobias Buser ja Thekla

von Mülheim – on eräänlainen vauhdikkaasti ja rauhattomasti etenevä satyyrinäytelmä, joka peilaa monia brasilialaisen yhteiskunnan kulttuuri- ja kulttipiirteitä sekä avaa laajoja assosiaatiokenttiä katsojan mielessä. Ohjauksesta välittyy vaikutelma, että Schlingensiefin ja hänen dramaturginsa Matthias Pees pyrkivät rehelligesti ymmärtämään Wagnerin teosta, mutta Schlingensiefin erikoisella ja epäkonventionaalisella tavalla. Tähän kuuluu luonnollisena osana Manauksen ympäristön omaperäinen tutkiminen jopa Amazonin kalojen käyttä-

tymistä myöten: rantaliejussa seuraavaa nousuvettä odottavat kalat ovat käänteinen vertauskuva hollantilaisen seuraavan maisakäynnin odotukselle.

Daland on rituaaleihin jähmettynyt heimojohtaja, joka elää pienen, syrjäisen maailmansa näyttämöllä nuorten neitojen rituaalimurhista – kunnes hollantilainen tunkeutuu tähän näennäismaailmaan ja saa sen sekasortoon, aivan kuin Nicole Kidman Lars von Trierin *Dogvillessä*. Kuoleman henkäys viipyy alati tapahtumien päällä, niin kuin hollantilainen ja hänen miehistönsäkin ovat etsimässä kuolemaansa. Sen löytämiseksi on lähes kaikki sallittua. Niinpä viittaukset Pier Paolo Pasolinin elokuvaan *Sodoman 120 päivää* toimivat kuin alleviivauksina hollantilaisen hillittömään himoon nuoria alastomia tyttöjä kohtaan hänen etsiessään lopullista lunastusta. Erik hukutetaan brutaalisti kun hän ei halua luopua Sentasta. Daland naittaa laskelmoidusti tyttärensä hollantilaiselle turvataakseen mädän lahkonsa tulevaisuuden. Rukinkehääjien pyöivät kautsupallot vaikuttavat yhtä uskottavilta kuin kollegansa kuntopyörän päällä fitness-studiolla *Konwitschnyllä*...

Text:
Klaus Billand

von Mülheim – on eräänlainen vauhdikkaasti ja rauhattomasti etenevä satyyrinäytelmä, joka peilaa monia brasilialaisen yhteiskunnan kulttuuri- ja kulttipiirteitä sekä avaa laajoja assosiaatiokenttiä katsojan mielessä. Ohjauksesta välittyy vaikutelma, että Schlingensiefin ja hänen dramaturginsa Matthias Pees pyrkivät rehelligesti ymmärtämään Wagnerin teosta, mutta Schlingensiefin erikoisella ja epäkonventionaalisella tavalla. Tähän kuuluu luonnollisena osana Manauksen ympäristön omaperäinen tutkiminen jopa Amazonin kalojen käyttä-

Kuva: Antonio Neto

Aino Laberenzin mielikuvituksellinen ja tyylikäs puustus sopi hyvin lavatapahtumiin.

Kuva: Antonio Neto

20.000 festivaalivierasta kerääntyi avajaispäivän kulkueeseen teatteritalon ympärille.

Aino Laberenzin mielikuvituksellinen ja tyylikäs puvustus sopi hyvin lavatapahtumiin. Elokuvia, jotka Schlingensief teki Amazonilla, ja joita nyt esitetään Münchenin Haus der Kunstissa, projisioitiin erilaisiksi salamannopeasti vaihtuviksi taustakuviksi näyttämölle. Ne eivät kuitenkaan saavuttaneet aina maksimaalista vaikutustaan. Jatkuva kuvien virta – tässä ohjaaja toisti uskollisesti Bayreuthin *Parsifaliaan* – ei erityisemmin edistänyt lavatapahtumien eikä varsinkaan musiikin seuraamista. Hollantilaisen ja Sentan häämarsi toisen näytöksen lopussa esitettiin katsomossa parkeetin keskikäytävällä Rion karnevaalin huikeassa pukukomeudessa sambatanssijattarineen ja korvia huumavine sambabaterioineen. Tämä oli oikeastaan koko esityksen suurin sokki, muutoin Schlingensief pysyi verrattuna *Parsifaliinsa* yllättävän teosuskollisena. Ensi-illassa esitetty loppukuva oli suorastaan romanttinen: hollantilaisen laiva, tässä tyyppinen Amazonin höyrylaiva, kyntää iltahämärässä rauhallisesti joen yli toiseen tulevaisuuteen. Lopultakin rauha on palannut – ja juuri siitä syystä oli tämä loppukuva niin tavattoman tehokas. Itse asiassa se oli kuin periwagneriaaninen lunastus.

Schlingensiefin onnistui intensiivisellä dramaturgiallaan häivyttää *Hollantilaisesta* lähes kokonaan numero-oopperan piirteet. Näin hän ikään kuin ohjauksessaan ennakoii Wagnerin vasta myöhemmissä teoksissa kypsyyttä yhtenäistaideteosta. Teokseen ei jää lainkaan tyhjäkäyntiä, joka toisinaan rasittaa perinteisiä ohjauksia. Intensiivisesti muotoiltujen balladin ja Erikun unen ohella onnistui ohjaajatiimi erityisen hyvin hollantilaiskuoron kanssa, jossa täysin lavauskottava toiminta yhdistyi **Oskar Fischingerin** teokseen *Komposition in Blau*, sw.68 vuodelta 1932. Musiikin kanssa riitelevät ja välähdyksenomaisesti toisiaan seuraavat värikkäät pinnat ja linjat antoivat paljon tilaa katsojan mielikuvivi-

tukselle. Schlingensief antoi lahjakkaalle brasilialaiselle valaistustaiteilijalle ja ohjaajalle **Caetano Vilelalle** täysin vapaat kädet ja jopa vaati häneltä spontaania valaistuksen ohjausta. Vilelan onnistuikin aikaansaamaan hienon psykologisen latauksen. Tämä numero-oopperan ”numeroiden” integroiminen harvinaislaatuiseen intensiivisellä kerronnalla päättymättömäksi tarinaksi korvaa *Hollantilaisesta* vielä puuttuvan jatkuvan melodian. ”Päättymättömyys” koskee myös hollantilaista itseään muuttamaa päivää myöhemmin esitetyssä ainoassa uusintanäytöksessä: Schlingensief ei suo hollantilaiselle enää lunastusta vaan tämän on palattava maihin jälleen seitsemän vuoden kuluttua. Kuka tietää, missä?

Täyteläistä sointia

Oopperajuhlien taiteellinen johtaja ja kapellimestari **Luiz Fernando Malheiro** aloitti alkusoitossa hyvin dynaamisesti nopeilla tempoilla ja piti läpi illan Amazonin fil-

harmonisen orkesterin hyvin otteessaan. Orkesteri tarjosi täyteläisen soinnin mutta soiton sujuvuus jätti toivomisen varaa. Vasket kuulostivat aika ajoin hieman karkeilta. Sen sijaan jouset olivat hyvässä kuosissa ja ne ovatkin löytäneet nyt vuosien kuluessa hienon Wagner-kvaliteetin. Laulajilla ei todellakaan ollut helppoa alituksessa liikkeessä ja näyttämön muuntelussa, mutta Malheiro johti hyvin laulajaystävällisesti.

Amerikan-brasilialainen oopperajuhlien vakiobasso **Stephen Bronk** lauloi Dalandin osan pehmeällä timbreillä ja hienosti fraseeraten. Bronk, paras illan solisteista, on älykäs laulunäyttelijä joka pystyy sisäistämään mitä epätavanomaisimmat roolit. Maryn esittäjä **Elaine Martorano** jäi mieleen mezzosona kauniin äänenvärin johdosta. Amerikkalainen **Gary Simpson** esitti hollantilaisen sointuvalla baritonaalisella timbrellään, mutta oli ongelmissa intonaation kanssa ja kuulosti hieman yksioikoiselta. Lahjakas japanilais-brasilialainen **Eiko Senda**, joka edellisinä vuosina lauloi hyvin Sieglinden ja Gutrunen, esitti nyt Sentan, mutta oli korvin kuultavissa vaikeuksissa osan korkeamman äänialan kanssa. **Ricardo Tuttman** Erikinä ja **Martin Mühle** Steuermannina vakuuttivat vain ajoittain. **Maria Antonia Jimenezin** valmentaman festivaalijuhlakuoron nunniksi naamoituneet naisolistit kuin myös kertaakaan hölmöilyyn sortumattomat matruusit lauloivat mallikkaasti. Koreografiasta vastasi **Adriana Almeida**.

Christoph Schlingensief sai vain vähän buuauksia, mikä on hänen kohdallaan varsin epätavallista. Hän sai kuitenkin toteutetuksi elämänunelmansa ohjata Wagneria Amazonilla.

Suom. Heikki Virri

Kuva: Aino Laberenz

Hollantilaisen ja Sentan häämarsi esitettiin sambana.